شاپا: ۳۶۶۷ _۲۳۹۵

۲۰۲۵-۲۶
مجلّهٔ تحقیقاتِ فارسی

مدیر :

دکتر مهتاب جهان

بخش فارسی دانشگاه دهلی
دهلی، هند

فهرست مطالب

پیشگفتار	ویراستار	۶
تفاخر وانانیت در غزل های طالب آملی	پرفسور علیم اشرف خان	۱۲
ابراهیم گلستان و تحلیل وبررسی داستان کوتاه ماهی و جُفتش	دکتر مهتاب جهان	۲۶
تحلیل انتقادی مثنوی صحیفه‌الاوصاف امیرخسرو در مدح دولت‌آباد	دکتر علی اکبر شاه	۳۷
تاثیر و نفوذ زبان فارسی در زبان های محلی شبه قاره هند های	دکتر زین‌العبا	۴۴
قوام‌العقائد: ملفوظات حضرت خواجه نظام‌الدّین اولیا قدّس‌سرّہ	دکتر ملک سلیم جاوید	۵۸
الهیات پنهان پیدایی خدا در عرفان عطار نیشابوری	زهرا قزلسفلی، اکبر شعبانی، محمد فاضلی	۷۱
ریشه‌های فارسی در آثار پریم چند	دکتر ضیأالرحمان	۸۵
میرزا مظهر جان جانان: شاعر عشق و انسانیت	دکتر مختار احمد	۹۵
معرفی و بررسی «ریاض تحقیق نادر» شرحی بر سکندر نامه در زبان اردو	دکتر خورشید احمد	۱۱۲
تجزیه و تحلیل رمان جای خالی سلوچ: اثر محمود دولت آبادی	دکتر سشیل کمار	۱۲۷

سلسله مجددیه و حضرت خواجه محمد معصوم	دکتر محمد عامر	۱۳۷
نسخه خطی ثمرات الحیات: منبع مهمی آموزه های متصوفانه و مراسم شطاری	دکتر محمد شهباز	۱۴۶
بررسی کتاب: «راگدرشن» ازخوشحال خان بن کریم خان (مقدمه و تصحیح و تنقیح: پرفسور چندرشیکهر)	دکتر سنیتا کماری	۱۵۹
مطالعۀ انتقادی ترجمه های هندی رباعیات عمر خیام	دکتر پون پریهار	۱۷۵
حیات و کارنامه های سراج‌الدین علی خان آرزو	زینت پروین	۱۹۲
جایگاه فضیلتِ علم در تصوف	دکتر عرفان عسکری	۲۰۰
فقر، حاشیه نشینی و تخیل طبیعت‌گرایانه در داستان کوتاه فارسی (۱۹۰۰ ۱۹۵۰)	جیتندر کمار	۲۰۷
گیاگان و زیاگان در نسخه های خطیٔ فارسی در دورۀ اکبر	تزکیه عزرا	۲۲۱
مروری بر پایان نامه های ادبیات معاصر در بخش فارسی دانشگاه دهلی	دکتر نگار اسلم	۲۳۱
شیخ عنایت الله کنبوه و بهار دانش	زینت‌الفاطمه	۲۳۹

نسخه خطی ثمرات الحیات: منبع مهمی آموزه های متصوفانه و مراسم شطاری

دکتر محمد شهباز[1]

چکیده: ثمرات الحیات یکی از مهم ترین و مستند ترین ملفوظات سلسله شطاری است که دارای مراسم وتعالیم شطاریه و نوشته علی عسکری محمد بن تقی معروف به عاقل خان رازی می باشد. درین رساله عاقل خان رازی که مرید و معتقد شیخ برهان الدین راز الهی بود، ملفوظات و فرمودات ایشان را جمع آوری نموده است. شیخ برهان الدین راز الهی از صوفیان بزرگ وعارفان نامی طریق شطاری به شمار می آید. ملفوظات ایشان در زمینه تصوف و عرفان و فرهنگ و ادب، ارزش و اهمیت فراوانی دارد. ثمرات الحیات در دو بخش منقسم شده است. بخش اول در سال ١٠٥٣ هجری قمری برابر با ١٦٤٣ میلادی به اتمام رسیده و بخش دوم بعد از زمان اندکی به پایان رسید. این کتاب دارای نکات مهم طریق شطاری، آداب تصوف،اصول عرفان ومعرفت،سخنان متصوفان عظام و بزرگان کرام است. این کتاب تا بحال متأسفانه به زیور چاپ آراسته نشده است و هنوز به صورت نسخه‌ی خطی در کتابخانه‌های سرزمین هند و جهان نگهداری می شود. چهار نسخه خطی این رساله در کتابخانه موزه سالار جنگ، حیدر آباد، سه نسخه خطی در کتانخانه نسخه های خطی شرقی در حیدرآباد،یک نسخه خطی در کتانخانه رضا رامپور، یک نسخه خطی در کتانخانه انجمن آسیای بنگاله وچهار نسخه ی خطی در کتابخانه مولانا آزاد، دانشگاه اسلامی

---

[1] استادیار موقتی، بخشِ فارسی،دانشگاه دهلی، Mob: 9389830542

علیگره وجود دارند. درین مقاله معرفی این نسخه با آشناییِ مطالب ومضامین این کتاب پرداخته شده است.

واژگان کلیدی: ملفوظات، شیخ برهان الدین راز الهی ،عاقل خان رازی،ثمرات الحیات، سلسله شطاریه

مقدمه:

ثمرات الحیات مهم ترین مجموعهٔ ملفوظاتِ حضرت شیخ برهان الدین راز الهی است که یکی از صوفیان بزرگ و عارفان نامیِ طریق شطاری به شمار می آید. ملفوظات ایشان در زمینه تصوف و عرفان همراه با فرهنگ و ادب، ارزش و اهمیتِ فراوانی دارد. علی عسکری بن محمد تقی معروف به عاقل خان رازی، مرید و معتقد شیخ برهان الدین، ملفوظات و فرمودات حضرت را جمع آوری نموده و بنام ثمرات الحیات نامگذاری نمود.عاقل خان رازی درباره نامگذاری این کتاب می نویسد که این کتاب را ثمرات الحیات یعنی میوه های زندگانی نام نهاد، چون هر کسی که خواهد آن را بخواند، به میوه های زندگانی لذت خواهد برد.حضرت شیخ برهان الدین راز الهی، خلیفهٔ حضرت مسیح الاولیاء شیخ عیسی جند الله شطاری برهانپوری و این خلیفهٔ حضرت لشکر محمد عارف که مرید و خلیفهٔ شیخ محمد غوث گوالیاری بود. شهزاده اورنگزیب از ایشان احترام و عقیدتِ زیادی داشت و در زمانِ شهزادگی با لباس عامی در مجلسِ حضرت ایشان شرکت می جست وحضرت ایشان از ورودِ سلاطین و شهزادگان در خانقاه خودشان اظهار ناراحتی نمودند. حضرت برهان الدین راز الهی درمیان عارفان و صوفیان از مقامِ فوق العاده ای برخوردار بود و بیشتر اوقات در زهد و ریاضت می گذاشت.

شیخ نظام یکی از مرتبین فتاوی عاملگیری، امیر الامراء شایسته خان، عاقل خان رازی و عمائدین سلطنت آن زمان از مریدان و معتقدان حضرت ایشان بودند. بختاور خان در کتاب خود مرآت العالم درباره حضرت می نویسد:"شیخ برهان شطاری و برهانپوری روح الله روحه در ترک علایق و درک حقایق و کسب فضایل یگانه بود و خرقهٔ خلافت از شیخ عیسی سندهی داشت و شیخ عیسی مرید شیخ لشکر و او خلیفهٔ شیخ محمد غوث گوالیاری بود. خدیو خدا پژوه را در ایام شاهزادگی مکرر با آن برهان اهل طریقت ملاقات دست داده بود. (مرآت العالم : ص ٤۰٨)

ثمرات الحیات یکی از مستندترین ملفوظات سلسله شطاری دارای ارزش های مکارم اخلاق، تاریخی، بشر دوستی، نکات دینی و فرهنگی، حقوق همسایاگان، اطاعت والدین، فضایل سکوت، مناقب سخاوت، احترام بزرگان دین و مراسم شطاری می باشد. عاقل خان رازی این ملفوظات را در دو بخش قسمت نموده: بخش اول را در سال ۱۰۵۳ هجری قمری برابر با ١٦٤٣ میلادی به اتمام رسانده و بعد از زمان اندکی بخش دوم را هم به پایان رسانید. هریک ملفوظ را بنام ثمره ذکر نموده و در هر جایی که لفظ "حضرت ایشان " آورده شده ، منظورش حضرت برهان الدین راز الهی و از لفظ "حضرت شیخ " مسیح الاولیاء عیسی جند الله برهانپوری بوده است که مرشد برهان الدین راز الهی بود. این منبع مهم متصوفانه ۱۱۲ثمره دارد و در ضمن این ثمرات ٦٨ بیت را در بر می گیرد وهمین طور جا بجا آیات و احادیث نبوی و سخنان بزرگان دین، این ملفوظات را رونق و روشنایی می بخشد. علاوه ازین اسمای بزرگان دین مانند: شیخ نجم الدین کبری، شیخ شرف الدین یحی منیری، حجهٔ الاسلام امام غزالی و غیرهم و کتاب

های اخلاقی و دینی مانند : نفحات الانس، منطق الطیر، قوت القلوب، رساله غوثیه ، فصوص الحکم، جواهر خمسه و دیگری در ضمن ملفوظات و فرمودات حضرت ایشان هم ذکر شده است. حضرت برهان الدین راز الهی در این کتاب پرسش های گوناگون در مورد عرفان و تصوف را پاسخ داده است. این کتاب اطلاعات تاریخی در باره اسیری بهادر خان والی خاندیش، خانواده اش و حضرت عیسی جند الله برهانپوری که به حکم پادشاه جلال الدین اکبر بعمل آورده، هم دارد و همچنین در زمان درگیری داره شکوه و اورنگزیب برای جانشینیِ پدرش، اطلاعات مربوط به استدعاء پیروزی شهزاده اورنگزیب از حضرت ایشان، و ورودی شهزاده اورنگزیب در بارگاه حضرت برهان الدین راز الهی بخاطر دعاء و حمایت ایشان را در بر می گیرد. این نسخه خطی با حمد وثنای الهی و توصیف و مدح حضرت محمد مصطفی صلی الله علیه و سلم باین طور آغاز می شود:

" حمد الخفی و الجلی لله القوی الولی و الصلاه و السلام علی محمد النبی الامی و اولاده واصحابه الزکی والوفی اما بعد می گوید از غایت عجز و انکسار و نهایت ضعف و افتقار ذره خاکسار و بنده بی مقدار عبد المذنب و الآثم الجافی علی عسکری بن محمد تقی بن محمد قاسم الخوافی...."(نسخه خطی ۴۰،ص ۱)

معرفی نسخه های خطی ثمرات الحیات:

چهار نسخه خطی این کتاب در کتابخانه سالار جنگ حیدرآباد نگهداری می شود و اهمیت بسزای برای پژوهشگران زبان و ادبیات فارسی دارد و اطلاعات این نسخه های خطی چنین است.

شماره نسخه خطی ۳۸: این نسخه خطی دو رساله دارد. یکم تشریح ارشاد نامه از میر ابو صالح سرمت حسینی که این رساله بست و یک صفحه دارد. دوم رساله ثمرات الحیات از بست و دو صفحه شروع می شود و یک صد و هفت صفحه دارد و آخر رساله ابیات متفرقه نوشته شده وبخش دوم و ترقیمه ندارد.

هر صفحه پانزده سطر دارد و در خط نستعلیق طبعی برنگ سیاه نوشته شده و درمیان عبارت از رنگ قرمز واژه های مهمی مانند ثمره، فایده، مصرع و بیت نگاشته شده و آیات واحادیث در بیان آورده شده است. این نسخه خطی واضح و خوانا است. نخستین و آخرین صفحه این نسخه خطی در آخر مقاله پیوسته شده است.

شماره نسخه خطی ۳۹: این نسخه خطی بسیار کرم خورده و ناقص است که محتوی بر هفتاد و شش صفحه است ودر خط نستعلیق نوشته شده و هر صفحه حاشیه و نوشتاری زیادی بر اطراف صفحه دارد.این بسیار کرم خورده و ناخوانا است و ترقیمه ندارد.

این نسخه خطی، از بخش دوم این کتاب که بعد از زمان اندکی نوشته شده، شروع می شود و بر اختتام بخش اول پایان می رسد. آغاز این نسخه خطی چنین است:

" نو باوه دیگر از ثمرات الحیات و خوشه آخر از تمرات البرکات که بحکم الامور مرهونه باوقاتها بمقتضای موانع بشریت بعد از انفضای مدت ازاصل معانی در فصل ثانی در نخلستان عبارت شگفت و با سنبله سابقه صورت وصل پذیرفت" (نسخه خطی ۳۹،ص۲) صفحه اول و آخر این نسخه خطی در آخر مقاله پیوسته شده است.

شماره نسخه خطی ۴۰: صفحه اول این نسخه خطی مذهب و مطلا است وبر چهار طرف هر صفحه دو سطر قرمز کشیده شده که تزیین و آرایش این نسخه خطی را می افزاید. این نسخه خطی مشتمل بر یک صد و بست و دو صفحه است و بخش دوم ندارد. این نسخه خطی هم ریز و کم خوانا است. هر صفحه پانزده سطر دارد و در خط نستعلیق نگاشته شده و واژه های مهمی مانند ثمره، فایده و بیت برنگ قرمز نوشته شده است. این نسخه خطی ترقیمه دارد که باین طور است:

"تمت الکتاب بعون الملک الوهاب بتاریخ بست و هفتم شهر رجب المرجب در ۱۱٤٤ هجریه نبویه بعد الجمعه"

صفحه اول و آخر این دست نویس هم در آخر مقاله پیوسته شده است.

شماره نسخه خطی ۲۳۸: این نسخه خطی مشتمل بر پنج رساله است:

اول: رساله تصوف از شیخ عیسی جند الله برهانپوری که مرشد برهان الدین راز الهی بود.

دوم: وصیت نامه از حضرت برهان الدین راز الهی، سوم: شرح آمنت بالله از حضرت برهان الدین راز الهی،چهارم: ثمرات الحیات از عاقل خان رازی و پنجم: آداب المریدین که نوشته براهان الدین راز الهی می باشد.

این نسخه خطی حاوی بر دویست صفحه است وهر صفحه پانزده سطر دارد ودر خط نستعلیق نوشته شده است. هر دو بخش کامل ثمرات الحیات درین نسخه خطی وجود دارد. بخش اول مشتمل بر یک صد و هیجده صفحه است و بخش دوم حاوی بر سی و سه صفحه می باشد، ولی این نسخه خطی خیلی خوانا نیست. صفحه اول و آخر این دست نویس هم در آخر مقاله پیوسته شده است.

علاوه ازین سه نسخه های خطی این کتاب در کتابخانه نسخه های خطی شرقی در حیدر آباد با شماره نسخه ی خطی ٥٤٨، ٥٧٧، ٨١١ نگهداری می شود و چهار نسخه های خطی در کتابخانه مولانا آزاد دانشگاه اسلامی علی گره،یک نسخه خطی در کتابخانه رضا رامپور و یک نسخه خطی در انجمن آسیای بنگاله وجود دارند.

محتوای این کتاب: اولین ملفوظ که عاقل خان رازی در کتاب ثمرات الحیات بیان نموده، مربوط به ادب و احترام است وچنین است:

"می فرمودند هر جا که ادب نیست فیض نیست. مثنوی:

از خدا جوییم توفیق ادب — بی ادب محروم گشت از فضل رب

بی ادب خود را نه تنها داشت بد — بلکه آتش در همه آفاق زد

همانا ابلیس مذموم است واز فیض نامتناهی الهی محروم هم از ترک ادب است." (ثمرات الحیات ص٦)

حضرت برهان الدین راز الهی باوجودیکه صوفی با صفا بود، یک نماینده بشردوستی و صلح و آشتی هم بود و در ملفوظات خویش اندیشه های بشردوستی وچشم پوشی از عیوب مردم و عفو و در گذر را خاطر نشان ساخته است. چنانکه عاقل خان رازی در طی یک ملفوظ حکایتی را در بیان این طورنقل کرده است: می فرمودند یکی از مخلصان بعرض حضرت شیخ رسانیدند که در خانقاه بعضی درویشان خراباتی نیز جمع آمدند و بجهت حصول مغیرات بعضی اوقات بخرابات رجوع می کنند، یحتمل که در این صورت بدنامی نسبت به متسبان این استان که منزلگاه راستان است، راه یابد. اگر حکم شود که آن جماعت در خانقاه راه نیابند، انسب باشد. حضرت شیخ در جواب وی فرمودند که خانقاه بمشابه صحرا ست چنانچه

در صحرا زهر و تریاق بهم می روید. همچنان در مسکن فقرا نیک وبد فراهم می آید. بلکه نیکان و پاکان همه جا، جاست. اما هر که بد باشد و از هر دری رد باشد وی را بجز این در جا کجاست .(ثمرات الحیات ص۵۲،۵۳)

والدین در واقع سرچشمه انسانیت برای ما هستند، وجود ما مدیون پدر و مادر است، به همین دلیل خداوند متعال به رفتار نیک با والدین حکم فرموده و به ادای ادب واحترام به آنها توصیه کرده است. والدین بزرگترین نعمت الهی در جهان هستند. الله تعالی در قران کریم فرموده است که با پدر و مادر خود خوب رفتار کنید و حتی به آنها سخنی نگویید که به آنها آزار کند. عزت و احترام پدر و مادر موجب قربت خداوندی است. حکایتی که مربوط به خدمت مادر و خلق پروری است درملفوظ ذیل باین طور آمده است: "فرمودند شیخ ابوالحسن خرقانی را قدس سره برادری بود که چنانچه شیخ مداوم در مراتب طاعت و مجاهده کوشیدی. وی علی الدوام در مخادمت والده گذرانیدی. روزی الهام بشیخ خرقانی در رسید که این دولتی که ترا نهاده ایم یعنی مرتبه که بتو داده ایم بطفیل آن برادر است که در خدمت مادر است. شیخ چون این پیام شفقت شنید، در مناجات گفت خداوندا وی خدمت مخلوق اختیار کرده و من به عبادت خالق روی آورده، فکیف احسانی که شامل حال من شود بطفیل او بود. جواب یافته که مخلوق بخدمت و امداد محتاج است وحضرت الوهیت از عبودیت عباد، مستغنی است ومحقق است که نیازمندی از عبادت بی نیازی اهم باشد وفایده آن اتم. بیت:

طریقت بجز خدمت خلق نیست تسبیح و سجاده ودلق نیست(ص ۸۲)

و نیز آنحضرت رفاه اجتماعی را در مرحله اول معرفت نهاده است وبرای مرشد، تعلیم وتربیت طالب را در سلسله شطاریه ابراز نموده و فرموده است:"مرشد را باید که از ابتدای حال تا ۳ سال برتربیت طالب بدین منوال اشتغال نماید. سال اول خدمت خلق فرماید تا آنچه مقدور باشد از معاونت ومخادمت فعلی و مالی بجا آرد وازعهده آن برآید. سال دوم درحجره خلوتش نشانند و به ذکر و شغل مشغول گردانند .سال سوم بگذارد که به مقتضای دل خود به عمل آرد. مصرع

دردل بنگر که لوح محفوظ دل است

بعد از مرور این سه سال بدین منوال ظن اغلب است که مقصود حاصل شود."(ثمرات الحیات ص ٥١)

در اسلام و تصوف نیت اهمیت بسیاری دارد وارزش اعمال هم مربوط به نیت است. هر کس می تواند که عملی را به نیت های گوناگون انجام بدهد واین نیت معنی و مفهوم عمل رامتغیر می سازد.پس در ملفوظات حضرت هم اهمیت نیت و اراده را روشن ساخته شده باین طور است:

" فرمودند شیخ مجدالدین بغدادی در اربعین اول روزی چند گذرانیدند وثمره آن مرتب ندیدند. به خدمت پیر خود شیخ نجم الدین کبری قدس سره صورت حال باز نمودند. ایشان در جواب فرمودند که مانا(احتمالا) نیت تو فاسد خواهد بود شیخ مجدد الدین عرض کردند که نیت من این بود که بحق واصل شوم و بعد ازان مهجورآنرا نیز واصل سازم. شیخ نجم الدین گفتند در این نیت تمام خلل است زیراکه برغرض مشتمل است اکنون در اربعین بنشین و نیت کن که حجره بمنزل قبر است و پیراهن بمشابه کفن ومن مرده ام مرا هیچ در نمی باید. چون حسب الامر مرشد نیت کرد و

اربعین کشیدند. یافتند آنچه یافتند و دیدند آنچه دیدند." (ثمرات الحیات ص ۲۱)

و حکایتی دیگر که متعلق به همین مضمون است چنین است:

"میفرمودند جمیع افعال مختلفه که افعال مجازی از ممکن قوت بمنصبه فعل در آرند تعلق به نیت فاعل دارند بسا باشد که امری از دوکس مخالف یکدیگر بوقوع آید ودرمخالفت بدیهی است که اگر یکی خیر مرتب شود جای دوم شر باشد واگر ثمره یکی نفع باشد نتیجه دیگری ضرر بود اما چون نیت هر دو فاعل مختلف فعل خیر و ثواب بود هر کدام ماجور و مثاب بود و اختلاف فعل صوری نه درحساب بود چنانچه نقل است که مردی وتدی بر لب چاهی که بر سر راهی واقع بود، نصب نمود. به نیت آنکه چون مسلمانی صادر شود خواهد دابه خود را سیر آب نماید بآن وتد مقید ساخته بسهولت بر مراد خود فایز آید بعد ازان شخصی دیگر بر سر آن چاه رسید وتد منصوب دید فی الفور از جا بر کند وبرکنار افگند به نیت آن که اگر یکی از مسلمانان جهت اطفائی حرارت عطشان شبی برین چاه وارد شود، مبادا که پیش پایی بخورد و ایذایی بدو آید وعاید شود. مراد آنست که ان الله لا ینظر الی صورکم ولا الی اعمالکم ولکن ینظر الی قلوبکم و نیاتکم یعنی خدای تعالی نمی بیند بسوی ظاهر های شما و نظر نمی کند بعملهای شما ولیکن می بیند سوی دل های شما و نیتهای شما. بیت:

ما برون را ننگریم و قال را   ما درون را بنگریم و حال را (همان ص۲۱)

و درباره درویشی می فرمودند که درویشی مربوط به در خلوت نشستن وعبادت وریاضیت در کوه و غار نمودند و بر آسمان آمدن نیست. بلکه دل خودش را باخدای متعال متصل ساختن است و نیز فرمودند به درویشی

منحصر بر این هشت صفت است که عبارت اند از: کم خوردن، کم خفتن، کم گفتن، کم با خلق بودن، صوام دوام، طهارت دوام، نفی خواطر بذکر و ارتباط قلب بمرشد. پس در ذات هر که این صفات موجود است اگر از این همه دنیاست محمود است و در هر که صفتهای مذکوره معدوم اگر فقیر است از ثمره فقر محروم است. (همان ص ۷۹)

برای سالک ترک دنیا لازم نیست بلکه بهتر آن است که مربوط به اسباب دنیوی باشد و صوفی باشد در این ضمن حضرت فرمودند:

"اگر سالکی تواند و ازعهده آن بر آید که خود را در لباس کسب مخفی داشته و سلوک نماید بهتر از آن است که در زی فقر در آید. بیت:

گر توکل می کنی در کارکن کسب کن پس تکیه بر جبار کن

مرد آن است که صفت صوفی کاین و باین باشد یعنی بظاهر باهمه پیوسته و به باطن از همه گسسته. بیت:

مراد اهل طریقت لباس ظاهر نیست کمر به خدمت سلطان به بند و صوفی باش

حضرت برهان‌الدین راز الهی درملفوظات خویش نکات تصوف و اصول عرفان در طریق شطاری را هم در بیان آورده است که باین طور است:

" می فرمودند که در سلسله شطاریه طالب را ترک نمی فرمایند وتغییر لباس ظاهر نمی‌نمایند بلکه در شغلی وکسبی که باشد به همان حال مشغول می سازند و به تبدیل باطن وی می‌پردازند.

در طایفه شطاریه درویش را یک صفت باید فقط و آن اشتغال است برین شغل که الله ولا سواه.

هرچه بینی یار هست اغیار نیست غیرحق جز وهم وجز پندار نیست

نیز فرموده اند که اعطای خلافت مستلزم حال و مستوجب کمال نیست یعنی لازم نیست که پیر کامل مرید را خلافت دهد که صاحب حال باشد."(ثمرات الحیات ص۶۳،۷۹)

نتیجه گیری:

بالآخر حضرت برهان الدین راز الهی عارف برگزیده و شخصیت برجسته سلسله شطاری بود. ملفوظات ایشان مملو از مکارم اخلاقی، خلق پروری،تواضع و انکساری، تزکیه قلب و کسر نفسی، زهد و تقوی، سلوک و طریقت و دیگر نکات تصوف و مراسم شطاری می باشد و در ادبیات تصوف و عرفان اهمیت بسزایی دارد.حضرت برهان الدین راز الهی برای تایید سخن های خودش آیات و احادیث و اقوال بزرگان و حکایتهایی اسلاف را هم بیان نموده است. بر بنای مطالب و مضامین این ملفوظات میتوان گفت که برای طالب این طریق معاون وسود بخش خواهد بود.

مراجع:

۱ نسخه های خطی ثمرات الحیات، علی عسکری بن محمد تقی معروف به عاقل خان رازی،کتابخانه موزه سالار جنگ،حیدرآباد.
۲ خان، بختاور، مرآت العالم، جلد دوم،لاهور، اداره تحقیقات پاکستان، دانشگاه پنجاب،۱۹۷۹.

صفحه اول و آخر نسخه خطی ۳۸

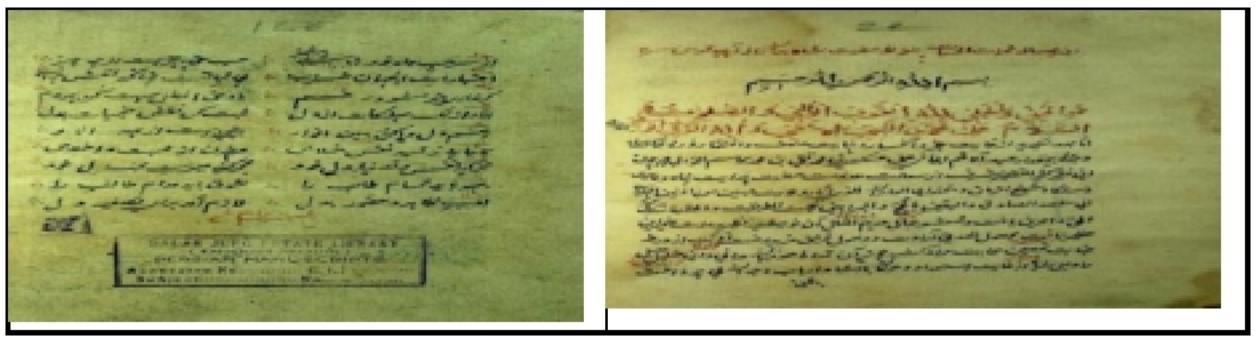

صفحه اول و آخر نسخه خطی۳۹

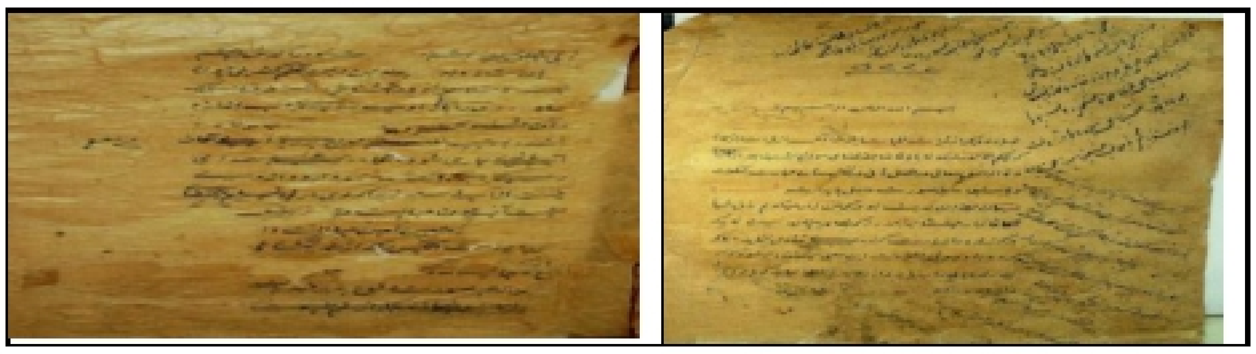

صفحه اول و آخر نسخه خطی ۴۰

صفحه اول و آخر نسخه خطی ۲۳۸

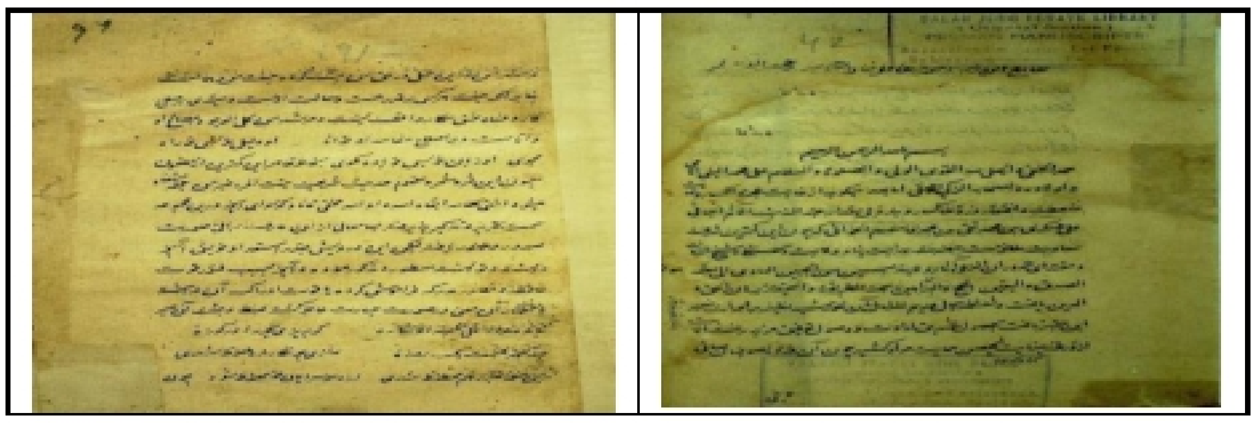

ISSN : 2395-3667

Persian Research Journal

2025-26

Editor

DR. MEHTAB JAHAN

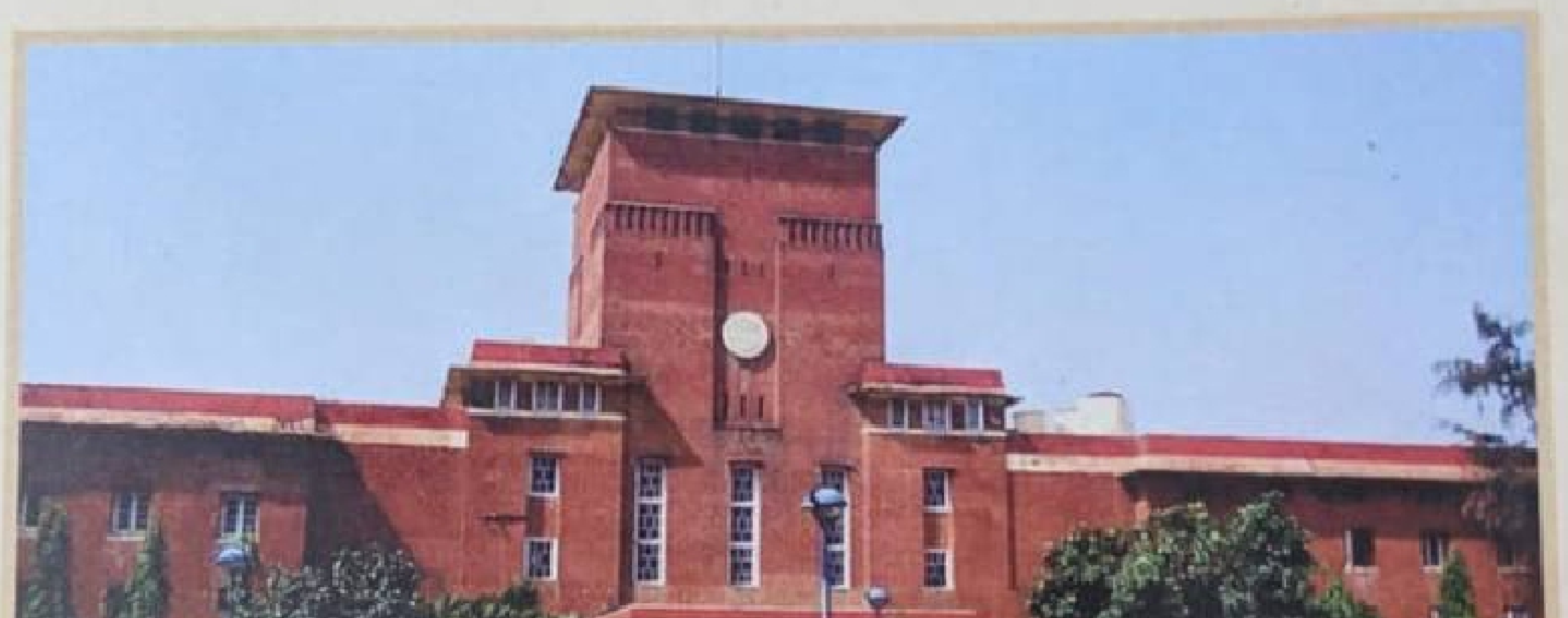

Department of Persian
University of Delhi
Delhi-INDIA